

SETSWANA

Lentswe la gago. Morafe wa ga lona. Maatla a gago.

MOTSELETSELE WA BUKANA YA PUSO YA SELEGEAE

Dikomiti tsa Dikgotla

WARD COMMITTEES

Bukana eno e naya tshedimosetso ka puso ya selegae mo Aforika Borwa.

Bommasepala ba botlhokwa thata ebile ba naya ditirelo tse di re letlelelang go tshela matshelo a a nang le seriti le boitekanelo.

Dikomiti tsa dikgotla di tihamelwa

gore batho ba kgone go laola mo

bommasepaleng.

Dikomiti tsa dikgotla di tshwanetse go itse mathata, dithulaganyo le dithlopha tse di rulagantsweng mo morafeng le go kgothaletsa go tsaya karolo mo mererong e e amang kgotla. Ke tsela e e botlhokwa ya gore makhanselara a kgone go buisana le merafe, le gore merafe e kgone go bua ka matshwenyego a bone kgotsa dikakantsho tsa bone ka metlha le go amogela dikakgelo ka dikgang tse di rileng. Dikomiti tsa dikgotla di tshwanetse go emela dikgatlhago tsa morafe mme ga di kaelwe ke lekoko lepe la sepolotiki.

Kafa dikomiti tsa dikgotla di berekang ka teng

Dipopego dingwe tse di tlwaelegileng tsa dikomiti tsa dikgotla mo bommasepala botlhe ke gore:

- Komiti ya kgotla e tshwanetse ya nna le **maloko a fitlha go a le 10** a a dirang jaaka baithaopi go naya mokhanselara wa kgotla kgakololo.
- Maloko ano a ka emela **mafapha a a rileng le/kgotsa mafelo a lefatshe a a farologaneng** a mo kgotleng.
- **Mokhanselara wa kgotla o direla jaaka modulasetulo wa komiti ya kgotla** mme o tshwanetse go bitsa diphuthego ka metlha.
- Dikomiti tsa kgotla di emela **dikgatlhago tse di farologaneng tsa morafe**; di thusa go kgobokanya ditshwaelo le go baya leitlho tswelelopele mo dilong tsa botlhokwa mo kgotleng tsa mmasepala.
- Dikomiti tsa kgotla ke **motheo wa go tsaya karolo ga morafe** mo bommasepaleng, bogolosegolo mo thulaganyong ya togamaano ya tlhabololo e e golaganeng (integrated development plan [IDP]).
- Maloko a komiti ya kgotla a **busediwa madi a ba a duetseng 'a tswa mo kgetsaneng tsa boone'** (tuelonyana) e e tshwanang le dituelo tsa mosepele le airtime/deitha.
- **Khansele e na le maatla a go phatlalatsa komiti ya kgotla** fa e sa dire sentle.
- **Sebui se tshwanetse go tihomamisa gore dikomiti tsa dikgotla di dira ditiro tsa tsone** sentle.

Khansale nngwe le nngwe ya mmasepala e na le dithata tsa go dira tshwetso ka tse di latelang:

- **Kafa maloko a komiti ya kgotla a tlhophiwa ka teng.** Khansale e ka dira tshwetso ya gore a maloko a komiti ya kgotla a tlhophiwa ka ditlhopho tsa sephiri (mo go tlhophiwa ga motlhophi e leng sephiri) kgotsa ka go tsholetsa diatla. Melawana e e dirwang ke khansale e tshwanetse go tlhomamisa gore maloko a akaretsa basadi le ditlhophi tsa batho ba ba sa tshwarwang sentle.
- **Tsela e dikomiti tsa dikgotla di tshwanetseng go dira ka yone.** Ka sekai, gore ba tshwanetse go kopana makgetlo a a kae. Dikhansale dingwe tsa bommasepala di na le Pholisi ya Komiti ya Kgotla le melawana e e tlhalosang maikarabelo a mokhanselara wa kgotla jaaka modulasetulo wa komiti ya kgotla. Tsone di tshwanetse go nna teng mo webosaeteng ya mmasepala, kgotsa khopi e ka kopiwa mo babereking ba mo ofising.
- **Lebaka la go bo leloko la komiti ya kgotla le ne le ka tloswa mo komiting ya kgotla.** Melawana ya komiti ya kgotla ya mmasepala mongwe le mongwe e na le thulaganyo ya semmuso ya go ntsha leloko, e e ka akaretsang tshekatsheko ke mokhanselara wa kgotla, sebui, kgotsa komiti e e maleba ya mmasepala. Morafe le one o tshwanetse go nna le seabe.

Go ema dikomiti tsa kgotla nokeng

Makhanselara a dikgotla le ofisi ya sebui sa kgotla ba tshwanetse go kgothatsa le go tshegetsa dikomiti tsa dikgotla ka:

- **Didirisiwa le ditsompelo:** Dikomiti tsa dikgotla di tlhoka go engwa nokeng gore di dire tiro ya tsone sentle. Seno se akaretsa go tlhomamisa gore ba na le “didirisiwa tsa tiro” tse ba di tlhokang go dira, mme gape ba tshwanetse go nna le katiso e e tswelelang le go aga bokgoni jwa go tokafatsa dikgono tsa tsone.
- **Katiso le kago ya bokgoni:** Maloko a dikomiti tsa dikgotla a tshwanetse go nna le katiso e e tswelelang le go aga bokgoni go tokafatsa kitso le dikgono tsa tsone.
- **Go bega:** Makhanselara a dikgotla le ofisi ya sebui sa kgotla ba tshwanetse go netefatsa gore dipego tsa kgwedi le kgwedi tsa komiti ya kgotla di a latelwa mo mmasepaleng le gore dikgang tsa baagi di a sekasekwa. Dipegelo tsa dikomiti tsa dikgotla di tshwanetse go nna karolo e e tlwaelegileng ya thulaganyo ya dikomiti le diphuthego tsa khansela. Seno se tshwanetse go kwalwa mo konterakeng ya go dira ya motsamaiisi wa mmasepala.
- **Diphuthego:** Makhanselara a dikgotla a tshwanetse go tshwara dikopano tsa komiti ya kgotla ka metlha, bobotlana gangwe ka kgwedi (mongwe le mongwe mo morafeng o ka kgona go ka nna teng). Gape go tshwanetse ga nna le dikopano tsa botlhe tsa ka metlha go bega kafa mmasepala a dirang ka teng (bobotlana gangwe ka kotara ya ngwaga).
- **Go kgona go bona tshedimosetso:** Makhanselara a tshwanetse go tlhomamisa gore dikomiti tsa dikgotla di kgona go bona tshedimosetso e e tlhokegang gore ba kgone go baya leitlho le go tlhomamisa gore mmasepala o naya ditirelo mo morafeng.
- **Diporojeke tsa go baya leitlho:** Maloko a komiti ya kgotla a ka thusa mo go tlhokomeleng diporojeke tse di farologaneng tse di diragalang mo kgotleng ya bone, le go tlhomamisa gore go nna le puisano le go bolelwa ga tsa bosheng magareng ga mmasepala le morafe.
- **Dituelonyana:** Dikomiti tsa kgotla di tshwanetse go newa dituelonyana tse di lekaneng ka botlalo le ka nako kgwedi nngwe le nngwe.

Ward committee meetings should be open to the public. Citizens should insist that ward committees discuss issues important to the community!

Lenaanetshwao la dikomiti tsa kgotla e e berekang

	EE	NNYAA
Go tlhomiwa: Go tlhomilwe dikomiti tsa dikgotla mo dikgotleng tsotlhe.		
Kemedi: Dikomiti tsa dikgotla ke tsone di emelang go sa tshwane ga kgotla nngwe le nngwe (go ya ka mafelo le mafapha).		
Katiso ya go Tlwaedisiwa Tiro: Mmasepala o katisa maloko a masha a komiti ya kgotla ka tsela e e mosola go ba ba tlwaetsa tiro.		
Diabe le maikarabelo: Dikomiti tsa dikgotla ke ditheo tse di dirang ka thata tse di tshegetsang togamaano e e thailweng mo morafeng le go akanyetsa dilo tse morafe o di tlhokang le go nna le kgatlhego mo go tsone. Dithulaganyo tsa dikgotla di dirwa ka go rerisana le morafe le banaleseseabe ba botlhokwa.		
Dituelonyana: Maloko a dikomiti tsa dikgotla a duelwa dituelonyana tsa bone tsa kgwedi le kgwedi ka botlalo le ka nako.		
Go naya didiriswa le go ema nokeng: Maloko a dikomiti tsa dikgotla a nawa ka didiriswa tse di tlhokegang le kemonokeng go dira tiro ya bone mo morafeng, go akaretsa ditsela tsa go ba tlaola (go bonale mo morafeng).		
Diphuthego tsa kgotla: Go tshwarwa diphuthego tsa kgotla tsa kgwedi le kgwedi le mokhanselara wa kgotla le maloko a komiti ya kgotla.		
Diphuthego tsa morafe tsa kgotla: Go tshwarwa diphuthego tsa morafe mo dikgotleng ka metlha (bobotlana gangwe mo kotareng ya ngwaga), gammogo le diphuthego tsa mo mebileng le tsa mo dibolokong fa go tlhokega.		
Seabe sa modulasetulo: Go na le botsalano jo bo siameng jwa go dira magareng ga mokhanselara wa kgotla le maloko a komiti ya kgotla.		
Go bega: Dipego tsa kgwedi le kgwedi tsa dikomiti tsa kgotla di sekasekwa sentle ke ofisi ya sebui mme di tsenngwa mo go agenda ya komiti le ya khansele gore go buisanngwe ka yone le gore go tsewe dikgato ka yone.		
Katiso le go nonotshiwa ga bokgoni: Mmasepala o naya katiso ka metlha le go nonotsha bokgoni jwa maloko a komiti ya kgotla ka nako ya fa ba le mo tirong (katiso ya tlaleletso).		

SE SE KA DIRWANG FA DIKOMITI TSA KGOTLA DI SA DIRE SENTLE

Fa e le gore morafe wa lona o lekile go ikgolagnnya le mokhanselara wa kgotla le komiti ya kgotla, mme go se na karabo, go na le dilo di le mmalwa tse o ka di dirang.

1. Romela ngongorego kgotsa simolola boikuelo

- Ngongorego e ka isiwa kwa ofising ya sebui ka go ngongoregela boitsholo jwa komiti ya kgotla le maloko a yone. Ngongorego e maatla thata fa e bontsha kafa ba sa latelang melao ka teng, jalo go ka nna molemo go kwala mathata ao.
- Boikuelo bo ka isiwa kwa khanseleng ya mmasepala go kopa gore e tseye kgato.
- Go tswa foo mmasepala ka nna a dira tshwetso ya go leleka leloko la komiti ya kgotla kgotsa go tlhatlhamolola komiti ya kgotla, go ya ka melao ya yone.

2. Go tlhomamisa gore dikomiti tsa kgotla tsa nako e e tlang di tsibogela dilo botoka

Tsela e dikomiti tsa dikgotla di tlhophwang ka yone e ama tsela e di tla dirang ka yone mo nakong e e tlang, mme go botlhokwa gore mmasepala o tlhame melao ya go tlhophisa dikomiti tsa dikgotla e e tla solegelang morafe molemo. Ka sekai, go tlhophisa mo sephiring go ka dira gore batho ba nne le kgololesego e kgolwane ya go tlhophisa batho ba ba ba batlang.

3. Tlotlang ka gore ke mang yo lo tla mo tlhophang go nna leloko la komiti ya kgotla.

Merafe e tshwanetse go buisana le go tlhophisa batho ba ba tshwanetseng mo kgotleng ba ba ka nnang ba tlhophiwa go nna maloko a komiti ya kgotla mo ditlhophong tse di tlang.

Unfortunately, many ward committees are dysfunctional, operate as part of the ward councillor's political party or have been 'captured' by individuals interested in self-enrichment. Some are simply ineffective and unaware of their responsibilities, requiring training and support from the municipality. Let's change this!

MAIKANO A MALOKO A KOMITI YA KGOTLA

Maloko otlhe a komiti ya kgotla a tshwanetse gore fa a tlhophiwa a saene maikano a a tlhalosiwang fa tlase fano, go bontsha boikemisetso jwa bone malebana le komiti ya kgotla e ba tlhophilweng mo go yone. Se se tshwanetse go dirwa ka mokgwa wa maikano ke leloko lengwe le lengwe la komiti ya kgotla. Maikano a balega ka tsela e e latelang:

Nna _____, ke bolela jaana ka boammaaruri:

Nna _____ wa kgotla ya _____ ke ikana go tswaledisa le go dira ka tsela e e solegelang molemo mmasepala wa morafe wa Kgotla ya Nom., _____/_____/_____.

Ke tlhomamisa gore ke nna mo kgaolong ya Mmasepala wa _____, mme ke moagi yo o ineetseng le motlhophi yo o kwadisitsweng wa Kgotla ya morafe ya Nom.: _____.

Gape ke bolela gore ke badile le go tlhaloganya melao ya boitshwaro ya maloko a komiti ya kgotla jaaka e tlhalosiwa ke se se newang ke Puso ya Selegae: Municipal Structures Act, 1998, National Framework: Maemo a Tlhomamiso ya Tiriso ya Madi a a Tswang mo Kgetsing a Maloko a Komiti ya Kgotla, 2009 le dithulaganyo tsotlhe tse di maleba gammogo le Ditaolo tsa Mmasepala. Ke ithutile melao eno ya boitsholo ka kelotlhoko ke sa kgorelediwe ke sepe e bile ke gololesegile, mme nka se bolele gore ga ke e itse. Ke dumela ka botlalo gore ke tlele go tlamiwa ke Melawana ya Boitshwaro fa ke dira ditiro tsa me jaaka leloko le le ikanyegang le le itshwereng sentle la Komiti ya Kgotla. Ke itsese gape gore tuelo ya me ya madi a ke a duetseng a tswa mo kgetsaneng ya me (fa go le maleba mo mmasepaleng wa me) e ikaegile ka gore ke dire se ke tlamegang go se dira jaaka go tlhalositswe fa godimo.

E saennwe _____ kwa _____ letsatsi la _____
_____ ngwaga wa _____.

Mosupi 1:

Leina _____

Saena: _____

Letlha _____

Mosupi 2:

Leina _____

Saena: _____

Letlha _____

Moemedi wa Khansele ya Mmasepala yo o Tlhophilweng

Leina la Khansele ya Kgotla: _____

Saena: _____

Letlha _____

SALGA has published a Code of Conduct for Ward Committee Members. Although it is not legally binding, it sets out the principles a ward committee must follow. It also provides a pledge which ward committee members can sign.

Co-funded by
the European Union

Website: <https://pari.org.za/compact>

Twitter: @Compact_MyMunic

Facebook: Compact – My Municipality

Imeile: Girish Daya: girishd@pari.org.za

Winnie Manganye: wmanganye@salga.org.za